

פרי קודש היולאים

לעילוי נשמת
הר"ר מנחם משה ב"ר דוב
גנץ ז"ל,
נ"נ לרבינו הגה"ק זצ"ל.
נלב"ע י"ג מנחם אב
תשנ"ב
תנצב"ה

פר' דברים תשפ"ב

בס"ד, גליון מס' 23

מתורתו ומורשתו של רבינו הגה"ק היולל זצ"ל
אברק"ק סאסרעגען זי"ע

פר' דברים

משה רבנו ע"ה הי' כבד פה כדי שיאמינו בני ישראל שתורה מן השמים

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וּגְו'

(דברים א' א')

בעת מתן תורה נתפא משה¹ והי' קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, כמו שנא' (שמות י"ט י"ט) "משה ידבר והאלקים יעננו בקול", עיי"ש.

ונראה לתרץ, דאדרבה בזה שבשעת מתן תורה הי' קולו הולך מסוף העולם ועד סופו הוא גופא ראי' ששכינה מדברת מתוך גרונו, כי מצד עצמו הוא כבד פה וכבד לשון, ועל כרחק שהשי"ת הוא הנותן התורה לעמו ישראל.

וזהו "אלה הדברים אשר דבר משה", כלומר אפילו שהי' בטבעו כבד פה וכבד לשון דיבר הדברים ככל האדם, וזהו כי "מרפא לשון עץ חיים" והוא הראי' ששכינה מדברת מתוך גרונו ולא שבמתק לשונו השפיע עליהם. וזהו "חביבה לשונה של תורה".

(ח"ב עמ' קל"ו-קל"ח)

איתא במדרש (דברים רבה א' א') "אמר הקב"ה ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפא את הלשון, מנין שכן כתיב (משלי ט"ו ד') 'מרפא לשון עץ חיים' וכו'".

ונראה לפרש בהקדם מה שכתב הר"ן (דרשות הר"ן דרוש ג' ועיין עוד תחילת דרוש ה') שמשום כך הי' משה רבינו כבד פה וכבד לשון, כדי שלא יאמרו בדורות המאוחרים שמפני שהיתה לו לשון לימודים על כן הצליח לפתות את בני ישראל במתק לשונו לקבל את המצוות, ולכן הי' כבד פה וכבד לשון וכך ידעו שמה שקבלו בני ישראל את התורה הרי זה ראי' לאמתותה ושהיא תורה מן השמים.

והקשה על זה השל"ה הק' (פר' וארא שובבי"ם ת"ת ד"ה אמנם מנגד) שהרי

דיינו שלמדנו מעלת הענוה מהר סיני

ד' אֵלֶּקִינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לְאֹמַר רַב לָכֶם שְׁכַת בְּהַר הַזֶּה

(דברים א' ו')

ע"א, מדרש תהלים (בכור) מזמור ס"ח ט'), למדים אנו על מעלת מדת הענוה וההכנעה. ואילו לא באנו להר סיני אלא ללמוד מעלה זו דיינו.

ובזה אפשר לפרש הרמז בכתוב "ד' אלקינו דבר אלינו בחורב", שנתן לנו את התורה על הר סיני דווקא, מפני שהשפיל רוחו, "לאמר", ללמדנו מזה, ש"רב לכם שבת בהר הזה", מדה זו שתלמדו מהר סיני היא מדה טובה שאין למעלה ממנה.

(ח"ב עמ' ק"מ)

יש לדקדק מהו "דבר אלינו בחורב לאמר", דלכאורה תיבת "לאמר" יתירה.

ואפשר לתרץ על פי מה שאנו אומרים בהגדה של פסח "אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו", שקשה מה התועלת במה שקרבנו לפני הר סיני בלתי קבלת התורה. אלא שמזה שנבחר הר סיני יותר מכל ההרים מפני שהשפיל רוחו (עיין מגילה כ"ט

אם יש את מדת הענוה אין צריך לחשוש שהשפעת הגשמי יגרום רע ח"ו

רַב לָכֶם שְׁכַת בְּהַר הַזֶּה. פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֵאוּ הַר הָאֶמְרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנֵי וּגְו'

(דברים א' ו'-ז')

התורה, כי מה שמרב טוב האדם בועט הוא ממדת הגאווה וכמו שנאמר (לקמן ח' י"א-י"ד) "השמר לך פן תשכח את ד' אלקיך לבלתי שמור מצותיו וגו' פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת וגו'

הנה השי"ת הבטיח לבני ישראל את ארץ ישראל המלאה כל טוב, אולם יש בכך סכנה שמתוך כל טוב יבעטו ח"ו. לזה הושיבם אצל הר סיני שילמדו מדת הענוה ממה שרק עליו חפץ השי"ת ליתן את

¹ כמבואר בווה"ק ח"ב דף כ"ה ע"ב.

וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת את ד' אלקיך וגו'". ומכיון שישבו אצל הר סיני ימים רבים ולמדו מדת הענוה שוב לא יכשלו מרב טוב.

וזהו "רב לכם שבת בהר הזה" וממילא למדתם מדת הענוה, ומעתה "פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי ואל כל שכניו וגו'", כי אם יש לכם מדת הענוה תוכלו לרשת את הארץ ויהי' זאת לכם רק לטוב. (ח"ב עמ' ע"ו)

אף שסובל בזיונות לא ימוע עצמו מהתוכחה

הבו לְכֶם אַנְשִׁים וְגו' וְאַשְׁיֶמְם בְּרֹאשֵׁיכֶם. וְתַעֲנוּ אֹתִי וְתֹאמְרוּ טוֹב הִדְבַּר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת וְגו' וְאַצְוֶה אֶת שְׁפָטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אַחֵיכֶם וְגו' וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי

(דברים א' י"ג-י"ד)

פירש רש"י, "ואשמם חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה".

יש לדקדק מהו "בעת ההיא" שאז צוה להם משה "שמוע בין אחיכם". עוד קשה האִךְ משה רבינו ע"ה שהי' הענו מכל אדם אמר "הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי".

ונראה לפרש שבשעה שאמר להם משה רבינו ע"ה שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, היו מבני ישראל ששמחו וסמכו על זה, כהמשך הפסוק "ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות", כי אם הקולר תלוי על צווארי הדיינים הרי שהם נקיים.

ועל זה אמר משה דדווקא אם הי' להם למחות ולא מיחו תלוי הדבר על צווארם, אבל אם לא הי' בידם למחות או שמחו ולא שמעו להם, אין החטא תלוי בהם.

וזהו מה שאמר להם משה "בעת ההיא", כלומר בעת שהודיעם שהאשם תלוי בראש הדיינים אם לא יוכיחו את העם, אמר להם שתמיד יוכיחום ואפילו אם פעמים יבואו לידי בזיונות ועגמת נפש שאין שומעים להם מכל מקום יוכיחו את העם תמיד. "והדבר הקשה", כלומר אם יקשה בעיניכם הבזיונות והעגמת נפש, "תקריבון אלי" תלמדו ממני כמה בזיונות ועגמת נפש היו לי עד שאמרתי "עוד מעט וסקלוני" (שמות י"ז ד) ואף אתם לא תמנעו עצמכם מן התוכחה.

(ח"ב עמ' ער"ב)

מגילת איכה

סיבת הגלות כי ישראל מבקשים להתערות ולהדמות לגוים ומעשיהם

גִּלְתָּהּ יְהוּדָה מְעֹנִי וּמְרִב עֲבֹדָהּ הִיא יְשֻׁבָה בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַת כָּל רִדְפָיָהּ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים

(איכה א' ג')

כתיב (במדבר כ"ג ט') "הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב", שעם ישראל צריך להיות בעולם הזה בבחינת "גרים" שלא להתערות ולהדמות לגוים ומעשיהם, וכאשר הם מתערבים בגוים ומבקשים להדמות להם, הגוי מתעבר בהם ומצערם ומשתעבד בהם. כך הי' בשיעבוד גלות מצרים שהחל כאשר בני ישראל בקשו ישיבת קבע במצרים ולהתערות במצריים ובמעשיהם, כמו שכתוב (שמות א' ז-ח) "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם. ויקם מלך חדש וגו'", ואמרו חז"ל (ילקוט שמעוני קס"ב) "ותמלא הארץ אותם, שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסיות מהם, מיד גזרו עליהם וכו'".

לכן ציונו השי"ת שנזכור לא רק את גאולת מצרים אלא אף את

הסיבה והגורם לגלות, כמו שנאמר (דברים ט"ז ג) "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך" ופי' רש"י "לחם עני, לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים", וזאת כדי שנזכור את העוני ונשמר מכך כדי שלא נחזור לגלות.

וכך הי' בגלות בבל, שבקשו ישיבת קבע ולהתערות בגוים ובמעשיהם, ושכחו שזה הי' הגרמא בניזיקין לגלות מצרים. ולכן אמר הכתוב "גלתה יהודה מעוני היא ישובה בגוים" ואמרו חז"ל (עין איכה רבה א' כ"ח) מעוני, מרמז שלא אכלו לחם עוני, כלומר ששכחו את סיבת שעבוד מצרים הנרמז בלחם עוני, ולכן "לא מצאה מנוח, כל רודפי' הישגוה" ששוב יצאו לגלות.

(ח"ב עמ' קכ"ב, קל"א)

כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא

על אֵלֶּה אֲנִי בּוֹכֶיָה

(איכה א' ט"ז)

אמרו חז"ל (יומא ל"ח ע"ב) "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא". והנה מכיון ש"מי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ"י) הרי ש"רוב שנותיו" של אדם הם ל"ו שנים.

וזהו "על אלה אני בוכי", אל"ה בגימטריא ל"ו, על ל"ו שנים אלו אני בוכיה שיהיו בכשרות, כי אחריהן יצאו כבר רוב שנותי ושוב לא אחטא לעולם.

(ח"א עמ' שע"ג)

"לזאת אהובי בני רחימי לכבדני בתורה ומעשים טובים, אשר היא חיינו ואורך בעולם הזה ובעולם הבא..." (שם בהקדמה)

"...ולבני ד' יאריך ימיכם ושנותיכם בנעימים עם כל אשר לכם, להזכירני לטובה לבוע עתים לתורה בכל יום ויום..." (קודש הילולים בהקדמה)

טוב ד' לקו לנפש תדרשנו

(איכה ג' כ"ה)

איתא במדרש (איכה רבה ג' ט) "טוב ד' לקו, יכול לכל, תלמוד לומר לנפש תדרשנו".

וזהו "טוב ד' לקו" שהשי"ת עונה ועושה כל הטוב לכל המקוים

לישועתו, אך מבארים חז"ל שזהו דווקא "לנפש תדרשנו" כלומר למי

שעיקר הדרישה דהיינו התפילה והתקוה שלו, היא בעבור הנפש

(ח"ב עמ' קנ"ב)

נראה לפרש דהנה מה שאין תפילתו של אדם מתקבלת היינו עבור

שאינו יודע להתפלל, כי גם כשיש לו לאדם צער גופני ראוי שעיקר

תפילתו יהי על חולי הנפש ועל צער השכינה וחילול ד' שיש מצד

גלות וגאולה

דווקא מתוך חשכת הגלות יתגלה אורם של ישראל

ויצא אתו החוצה ויאמר הקב"ה נא השמיעה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו פה יהיה ורעך

(בראשית ט"ו ה')

תהא תקומה לשונאיהם של ישראל.

יש לדרקדק למה הי' צריך להראות לו את הכוכבים, וכי אם רק הי'

אומר לו זאת מבלי להוציאו החוצה ולהראות לו את הכוכבים לא הי'

מאמין.

לכן הוציאו השי"ת והראה לו את הכוכבים, ורמז לו שכשם

שהכוכבים מאירים דווקא בלילה ואף שגם ביום הם נמצאים מכל

מקום אין אורם ניכר ביום ודווקא בלילה מתוך החשיכה מבהיק

אורם, כך בני ישראל דווקא מתוך החשכה בגלות יתגלה אורם ותהא

להם תקומה. (ח"א עמ' ל"ז)

ונראה לפרש שאחרי שנודע לאברהם אבינו ע"ה עול הגלויות

שיהיו בניו בגוים, דאג שמא ח"ו יתקיים בהם "ויתערבו בגוים וילמדו

מעשיהם" (תהילים ק"ו ל"ה) וח"ו יטמעו ויתבוללו בין הגוים וח"ו לא

כדי להיות באחווה ושלוש יש לנהוג לפני משורת הדין

כי שמעתי אמרים נלכה דתינה

(בראשית ל"ז י"ז)

על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין.

ואמרו (וימא ט' ע"ב) שבית המקדש חרב מפני שנאת חנם, והרי דהא

בהא תליא. (ח"א עמ' ק"ב)

"דתינה" נוטריקון "דת ודין", שהם מבקשים להעמיד דבריהם על

דין תורה ולא לפני משורת הדין, וזה הגורם שלא יוכלו להיות

באחווה וכמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל' ע"ב) "לא חרבה ירושלים אלא

בעון שנאת חנם נחרב בית המקדש

ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו

(בראשית מ"ה י"ד)

יוסף, ונוכחו לדעת למה עלולה שנאת חנם לגרום, בכו על בית

המקדש שיחרב גם הוא מפני עון שנאת חנם. (ח"א עמ' ק"ח)

פירש רש"י, "על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימן

וסופן ליחרב". אפשר לפרש כי דווקא כעת כשנודע הטעות שבמכירת

בזכות השבת הי' בית המקדש קיים

בזאת יבא אהרן אל הקדש

(ויקרא ט"ז ג')

"לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת", שעל זה

אמר הכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקודש", כלומר ת"י שנים כמנין

"בזאת", יבא אהרן אל הקודש בזכות השבת, ומכיון שלא שמרוה

נחרב הבית ונסתיימו ת"י שנותיו. (ח"א עמ' שס"ה)

פירש רש"י, "בזאת גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית

ראשון". ואיתא במדרש (ויקרא רבה כ"א ו') "בזכות השבת, שנאמר (ישעי'

נ"ב ב') 'אשרי אנוש יעשה זאת שומר שבת מחללו' וכו'".

ונראה לפרש הרמז, שנרמז כאן מה שאמרו חז"ל (שבת ק"ט ע"ב)

"עיקר כיבוד אב ואם לעשות רצון אבינו שבשמים כי זה נחשב לאבות כאילו המה עושים, והעיקר לקבוע עתים בכל יום ויום לתורה..." (שם בהקדמה)

"...מי שזכה להיות לו בנים וחתנים צדיקים וכו' המעשים שלהם יהיו לו למשען בעולם הבא וכו' ואין לנו חסד גדול מזה..." (עפ"י קודש היולדים בהקדמה)

את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ד'

(ויקרא כ"ו ב')

ועל פי זה יש לפרש הפסוק, אם "את שבתותי תשמרו", "שבתותי" ל' רבים דהיינו ב' שבתות, תזכו ל"ומקדשי תיראו", לבנין בית המקדש² במהרה בימינו אמן. (ח"א עמ' ת"א)

אפשר לפרש על פי מאמר חז"ל (שבת קי"ט ע"ב) "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת", ועוד אמרו (שם קי"ח ע"ב) "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים".

מכיון שבני ישראל לא היו באחדות נחרב בית המקדש

אלה פקודי המשכן משכן העדת

(שמות ל"ח כ"א)

לחורבן הוא שנפרדו ולא היתה להם הדביקות המרומז בווי העמודים המחברים את הקרשים זה לזה³, בבית ראשון שנפרדו מהשי"ת והדבקות בו והלכו אחרי עבודה זרה, ובבית שני שנפרדו זה מזה ולא היתה בהם אהבת ישראל.

וזהו שרמזו להם בבנין המשכן בכל דבר על מה מרמז בדרך ההנהגה והעבודה, ועל ידי שנזכר במה שנתמשכן בעוונותיהם של ישראל, ידע להורות על מה מרמזים ווי העמודים. (ח"א עמ' רפ"ג)

פירש רש"י, "המשכן משכן, שני פעמים רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל".

ונראה לפרש שמשנה רבינו ע"ה לימד את בני ישראל את עומק הרמז שיש במשכן ובכליו, וכשהגיע לביאור פנימיות ענין ווי העמודים, נתעלם ממנו על מה מרמזים ועל מה באו. עד שהאיר הקב"ה עיניו של משה שהטעם על תיבת "ואת האלף" הוא "אזלא גרש", לרמז על מה שהלכו ונתגרשו מארצם בחורבן הבית, והטעם

דברי התענוגים

מאת רבינו בנימין וואלף בן רבנו יואל זצ"ל רייכלס אב"ד שאפי, מח"ס "דברי התענוגים" חותנו של רבינו הגה"ק הילל הזקן זצ"ל אב"ד אייבשיץ

השומע לתוכחות מוסר יאריכו ימיו

'אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל'

(דברים א' א')

אין כאן טענה כנגד הרועה, כי הוא עשה את שלו, והצאן שלא אכלו מהמרעה גרמו בעצמם את מיתתם ואת ההפסד של בעליהם.

והנמשל יובן, אנו כולנו בעונותינו הרבים חול'י הנשמה. כן כתב השל"ה, שכשאומרים בתפילה 'העלה רפואה' וכו', יכווין כל אדם על חולי הנשמה. אך המחלה אינה שווה בכל, ואנו קרויים עדרי 'צאן קדשים' (יחזקאל לו לה). וציוה הרופא נאמן זה הקב"ה וברוך שמו הגדול, להרועה, זה המגיד או המוכיח, שירעו הצאן קדשים בשדה שיש שם עשבים טובים להם, והמה דברי מוסר ודינים כדי לידע מה לעשות ומה לא לעשות עוד, ויחזרו בתשובה. והרועה עושה צוואת הרופא, והחכמים ישגיחו בדברי המוכיח, גם אם הוא קטן מהם בחכמה, ואז אשרי לגדולים שנשמעים לקטנים (עפ"י ר"ה כה:), ואוכלים מן העשבים וטוב להם. והאוילים לא ישגיחו ואינם רוצים לאכול מהם, וימותו.

וזה פירוש הפסוק, 'שפתי צדיק', זה המוכיח, 'רעו רבים' והמה אוכלים וטוב להם. אך 'ואוילים בחסר לב ימותו'. עד כאן דברי פי חכם חן, ושפתותיו דובבות בקבר.

(מרפא לנפש דף כג ע"ב)

'אלה הדברים', פירש רש"י, 'לפי שהן דברי תוכחות וכו'.

ואיתא בגמרא (שבת קיט:), לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר (איכה א' א) 'היו שריה כאילים לא מצאו מרעה', מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה.

כמה פעמים שמעתי ממורי וחמי הרב הגאון [רבי בנימין וואלף רייכלס] זצ"ל"ה בדרשותיו שהוכיח לעם, שתחת לעסוק בדיבורי הבל, אשר הרבה מחלוקת ושנאת חינוס נסבב מזה, שילכו לשמוע דברי המגידים יראים ושלמים, לשמוע מהם דברי אלקים חיים. כי על אלו שמואסים ולא משגיחים בדברי החכמים, אמר החכם המלך שלמה ע"ה (משלי יכא), 'שפתי צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו'.

והמתיק הפסוק במשל, לעדר צאן שהתפשטה ביניהם איזו מחלה. וציוה רופא הבהמות את הרועה, שירעה אותם בשדה פלוגנית, כי יש שם עשבים טובים לפניהם לרפאותם. והרועה עשה כאשר ציוה לו הרופא, והצאן אשר אכלו מהעשבים האלו הבריאו, ואלו שלא אכלו מתו. והנה

² א"ה. הנה פסוק זה מצאנוהו גם בפיר' קדושים (ויקרא י"ט ל'), ושם לא פירש רש"י את מה שכתוב "אני ד'" – "נאמן לשלם שכר" כמו שפירש כאן, ודבר פלא הוא, דבשלמא מה שפירש הכתוב "ומקדשי תיראו" רק שם ולא חזר לפרש שוב גם כאן, א"ש דכאן סמך על שפירש שם, אך להיפך קשה. אך על פי מה שכתב כאן רבינו הגה"ק זצ"ל א"ש בדרך דרוש, דאפשר לומר

³ ובח"א עמ' ש"ט הסמיק רבינו הגה"ק זצ"ל על ענין זה מה דאיתא בשמות רבה (ל"ג ד') "כל מה שברא הקב"ה למעלן ברא למטן וכו' למעלן שרפים עומדים למטן עצי שטים עומדים", כי הקרשים הם רמז לאחדות בני ישראל כדוגמת השרפים שהם באחדות ובאהבה.

² א"ה. הנה פסוק זה מצאנוהו גם בפיר' קדושים (ויקרא י"ט ל'), ושם לא פירש רש"י את מה שכתוב "אני ד'" – "נאמן לשלם שכר" כמו שפירש כאן, ודבר פלא הוא, דבשלמא מה שפירש הכתוב "ומקדשי תיראו" רק שם ולא חזר לפרש שוב גם כאן, א"ש דכאן סמך על שפירש שם, אך להיפך קשה. אך על פי מה שכתב כאן רבינו הגה"ק זצ"ל א"ש בדרך דרוש, דאפשר לומר דב' הפסוקים קאו על חרבן בית ראשון ועל חרבן בית שני, ובעת שכתב רש"י פירושו כבר נתקיים שכר שמירת שבת שאחרי חורבן בית ראשון שהרי מאז חורבן כבר נבנה בית שני, ורק

לקבלת הגליון בעז"ה מידי שבוע, וכן לקבלת גליונות קודמים

נא לשלוח בקשה לכתובת: info@Kodesh-Hilulim.com

כמו"כ כל מי שיכול להעשיר ברעיונות ומאמרים וכדו' למטרות הגליון נא לשלוח לכתובת הנ"ל.